

Швидкість темряви

Елізабет Мун

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Олена Підгрушна

© Видавництво «Лобстер». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Розділ перший

З апитання. Вічно ці запитання. І відповідей їм не треба. Вони сунули лавиною, громадилися стіною, заповнювали кожну мить, глушили всі відчуття, окрім дошкульної кольки від найжачених запитань.

А ще — накази. Як не «Лу, що це?», то, звісно, «Скажи мені, що це». Миска. Та сама миска, раз по раз. Миска, потворна миска, нудна миска, миска повної та цілковитої нудної банальності, нецікава миска. Ця нецікава миска мені абсолютно не цікава.

Навіщо мені щось казати, як вони не збираються слухати?

Я давно засвоїв, що краще тримати свої думки при собі. Усе, що маю й що мені дороге в житті, я здобув такою ціною: тримав при собі те, що думав, та говорив те, що вони хотіли від мене чути.

Тут, у кабінеті, де мене чотири рази на рік оцінюють і наставляють, психіатриня не менше за інших переконана, що між нами прірва. Її переконання аж очі ріже, тож я намагаюся зустрічатися з нею поглядом лише за потреби. Та й тут не без ризиків: як і всі, вона певна, що я уникаю зорового контакту. Тож зараз я підводжу на неї погляд.

Стримана й професійна докторка Форнам вигинає брову й майже непомітно хитає головою. У книжці сказано, що аутисти не розуміють подібних сигналів. Я читав ту книжку, тож мені відомо, чого саме я не розумію.

А от із чим я й досі не розібрався, то це з тим, скільки всього не розуміють вони. Нормальні. Справжні. Ті, що отримали дипломи й сидять за своїми столами у м'яких кріслах.

Я знаю дещо, чого не знає вона. Вона й гадки не має, що насправді я вмію читати. Вона думає, що я — гіперлексик {2} і лиш механічно повторюю слова. Та я не бачу різниці між тим, що вона називає «механічним повторенням», та власне читанням. Вона й

гадки не має, що в мене багатий словниковий запас. Щоразу, коли вона цікавиться, де я працюю, і я відповідаю, що й досі у фармацевтичній компанії, вона неодмінно перепитує, чи розумію я значення слова «фармацевтичний». Вона вважає, що я механічно повторюю. Та я не бачу різниці між тим, що вона називає «механічним повторенням», і здатністю послуговуватись багатством лексики. Сама вона сипле складними словами, коли балакає з іншими лікарями й медсестрами, без упину нагромаджуючи терміни там, де можна було б висловитись простіше. Вона знає, що я працюю з комп'ютерами, знає, що маю освіту, проте ці факти не узгоджуються з її уявленнями про мене як про майже неписьменного й ледь чи не безмовного.

Вона говорить зі мною, наче я дитя, та ще й недоумкувате. Їй не подобається, коли я вживаю складні слова (як вона їх називає), й велить мені просто казати що думаю.

А я думаю про швидкість темряви: вона не менш захоплива, ніж швидкість світла, і навіть, можливо, швидша, і хто ж коли це з'ясує?

А я думаю про гравітацію: якби існував світ із силою тяжіння вдвічі більшою, чи не стало б там повітря щільнішим, а потік повітря від вентилятора настільки сильним, що здував би зі столу мою склянку, а не тільки серветку? Чи, може, саме та більша гравітація притискала би склянку так сильно, що навіть сильніший потік повітря не зрушив би її з місця?

А я думаю про світ: він такий величезний, і жаский, і галасливий, і шалений та водночас прекрасний і спокійний у самому серці буревію.

А я думаю: яка, зрештою, різниця, якщо я уявляю кольори людьми, а людей — паличками крейди; усі вони затверділи й білі, хіба що трапляється коричнева чи чорна.

А я думаю, що добре знаю, що саме люблю й чого саме прагну, а вона — ні. І я зовсім не хочу любити чи прагнути того, чого вона

хотіла б, аби я любив і прагнув.

Вона не хоче знати того, що я думаю. Вона хоче, щоб я казав те саме, що й інші: «Доброго ранку, докторко Форнам!», «У мене все добре, дякую», «Звісно, я можу зачекати. Я не проти».

Я не проти. Поки вона говорить по телефону, я роздивляюсь її кабінет і знаходжу маленькі блискучі речі, яких вона не помічає. Похитую головою з боку в бік, і світло в кутку шафи грає: спалахує й гасне на блискучій палітурці книжки. Якщо вона зауважує, що я похитую головою, то занотовує в картці. Іноді навіть перериває телефонну розмову, щоб сказати мені припинити. Коли так робить вона — це називається «розминати шию», а коли я — «стереотипія» {3}. Я називаю спостереження за тим, як блимає віддзеркалене світло, «розвагою».

У кабінеті докторки Форнам панує дивна суміш запахів: не лише папір, чорнило й книжки, не лише клей від килима та пластик від крісел, а й ще щось, що мені весь час здається шоколадом. Може, вона ховає у шухляді коробку цукерок? Хотів би я це з'ясувати. Та знаю: варто лише спитати — й вона занотує в картці. Бо звертати увагу на запахи не годиться. Запитувати про запахи — це моветон, але не такий, як у музиці, бо там фальшива нота — це справжня помилка.

Навряд усі інші в усьому однакові. Вона повторює: «Усі це знають» та «Усі це роблять». Але я не сліпий, я просто аутист, і я бачу, що всі знають різне й роблять різне. Наприклад, на паркувальному майданчику стоять машини різних кольорів і розмірів. Станом на сьогоднішній ранок тридцять сім відсотків із них — сині. Дев'ять відсотків — великогабаритні: пікапи та фургони. У трьох мотостійках стоять вісімнадцять мотоциклів: могло б бути по шість у кожній, але насправді десять припарковано в найдальшій, біля пункту техобслуговування. Різні канали показують різні програми. Хіба так було б, якби всі були однакові?

Коли вона кладе слухавку й дивиться на мене, у неї з'являється отой вираз. Не знаю, як інші його називали б, а я називаю той погляд «Я — СПРАВЖНЯ». Він означає: вона справжня і все знає, а я — не дотягую, я — не вповні справжній, хоча саме я відчуваю шорстку фактуру офісного крісла навіть крізь штани. Раніше я підкладав під себе журнал, та вона каже, що мені цього не треба. Вона переконана, що вона — справжня, а отже знає, чого мені треба й чого не треба.

«Так, докторко Форнам, я слухаю». Її слова ллються на мене, в'їдливі, мов оцет із діжки. «Прислухайся до інтонацій, звертай увагу на мову тіла», — каже вона й мовчить, чекає. Я відповідаю: «Добре». Вона киває, занотовує в картці й каже: «Дуже добре», — і навіть не підводить на мене погляд. Десь у коридорі лунають кроки, хтось рухається в наш бік. Їх двоє, і вони розмовляють. Незабаром їхні голоси зливаються з її голосом. Я чую щось про «Деббі в п'ятницю... наступного разу... збираються до... Та ти що?.. А я їй така... Тільки не голуб на стільчику... та не може бути», — а докторка Форнам усе ще чекає на мою відповідь. Вона нізачо не стала б говорити зі мною про голуба на стільчику. Я відповідаю: «Вибачте». Вона каже, щоб я був уважнішим, ставить ще одну позначку й запитує про моє соціальне життя.

Те, що я відповідаю, їй не до вподоби: я граю в онлайн-ігри з другом Алексом із Німеччини та другом Кі з Індонезії. Вона наполягає: «У реальному житті». Я відповідаю: «Люди на роботі». Вона знову киває, а тоді питає про боулінг, і мінігольф, і кіно, і місцеву філію товариства аутистів.

Від боулінгу в мене ніє спина, а через тамтешній гамір гідко шумить у голові. Мінігольф — забава для дітей, а не для дорослих, хоча я й дитиною від нього в захваті не був. Мені подобався лазертаґ {4}, та коли я сказав про це на першій нашій зустрічі, то вона занотувала в картці: «схильний до насильства». Багато часу

пішло на те, щоби зняти з порядку денного питання про насильство, та я майже певен, що той запис вона так і не видалила. Я нагадую їй, що не люблю боулінг і мінігольф, а вона каже, що я маю докласти зусиль. Я кажу, що був на трьох фільмах, і вона розпитує про них. Я читаю рецензії, тож можу переказати сюжети. Мені й кіно не дуже до вподоби, особливо в кінотеатрах, але ж треба щось їй відповісти... досі вона не збагнула, що мій невігадливий виклад сюжету — лише переказ рецензій.

Я напружуюсь перед наступним запитанням, через нього я завжди гніваюсь. Моє особисте життя її не стосується. Вона — остання людина, якій я розповів би про дівчину чи хлопця. Вона навіть не очікує, що в мене може хтось бути. Їй важливо тільки поставити відмітку, що нікого немає. І від цього ще неприємніше.

Нарешті все закінчується. «Побачимось наступного разу», — каже вона. Я відповідаю: «Дякую, докторко Форнам». «Дуже добре», — каже вона так, ніби я слухняний пес, який щойно виконав команду.

Надворі спекотно й сухо, і я мружуся від сліпучих відблисків металу й скла припаркованих машин. У сонячному сяйві перехожі видаються темними плямами, й доки очі не звикнуть до мерехтіння, годі когось розгледіти.

Я крокую надто швидко. Розумію це не стільки по глухому стукоту підошов об тротуар, скільки по насуплених обличчях зустрічних. Здається, такий вираз означає занепокоєння. Але чого їм непокоїться? Я ж не збираюся в них врзатися. Однак я сповільнюю ходу й починаю думати музикою.

Докторка Форнам каже, що мені слід навчитися слухати ту музику, яку слухають інші. Я ж таку й слухаю. Я знаю, що багатьом подобається Бах і Шуберт, і більшість із них аж ніяк не аутисти. Лише нас одних не вистачило б, щоб програвати всі ті оркестри й опери. Просто для неї «інші» означає «більшість». Я думаю про

квінтет «Форелевий» {5}, і коли музика починає плинути в думках, моє дихання вирівнюється, а крок підлаштовується під її темп.

Звучить належна музика, а отже ключ без зусиль прослизає в замок. Сидіння тепле, по-домашньому тепле. М'яка накидка на сидінні заспокоює. Раніше я мав накидку зі штучного хутра, але одну з найперших своїх зарплат витратив на справжню овчину. Перш ніж завести двигун, трохи погойдуюсь у ритмі внутрішньої музики. Часом, коли двигун запускається, мелодію важко втримати в думках, тому я чекаю тієї миті, коли його гул зіллється з ритмом.

Дорогою на роботу я дозволяю музиці м'яко провести мене перехрестями, світлофорами, легкими заторами, а тоді й крізь те, що вони звуть брамою кампусу. Наш корпус розташований праворуч. Я показую посвідчення охоронцеві майданчика й паркуюся на своєму улюбленому місці. Часом чую, як співробітники з інших корпусів скаржаться, що їхнє улюблене місце завжди займає хтось інший, та в нас такого нема. Ніхто не займе мого місця, а я не займу чужого. Праворуч від мене паркується Дейл, ліворуч — Лінда, навпроти — Кемерон.

Заходжу до корпусу під останні ноти улюбленої частини твору, музика затихає, щойно я переступаю поріг. Дейл уже тут, стоїть біля кавомашини. Він мовчить, і я теж. Докторка Форнам хотіла б, аби я заговорив, та немає жодного приводу. Бачу, що Дейл щось зосереджено обдумує і його краще не переривати. Я досі роздратований після Форнам, так буває кожного кварталу, тому оминаю свій кабінет і йду просто в мініспортзал. Батут допоможе. Батут завжди допомагає. У залі більше нікого немає. Я вішаю табличку на двері й викручую на максимум улюблену музику для стрибків.

Ніхто не тривожить мене, доки я стрибаю. Різко відштовхуюсь від батуту, злітаю вгору й у ту мить невагомості почуваюся неосяжно легким. Відчуваю, як розум розгортається й

розслабляється, а тіло водночас рухається в бездоганному ритмі з музикою. Коли відчуваю, як повертається зосередженість і цікавість знову тягне мене до роботи, я сповільнюю стрибки до маленьких, майже дитячих, і м'яким рухом сходжу з батуту.

Ніхто не тривожить мене, доки я йду до столу. Гадаю, Лінда уже прийшла й, певно, Бейлі теж, але зараз це не має жодного значення. Може, ввечері ми підемо кудись поїсти, та не зараз. Зараз я готовий до роботи.

Дані, з якими я працюю, для більшості людей виглядають як безладні й безглузді позначки. Те, чим я займаюсь, важко пояснити, але я знаю, що моя робота цінна, бо мені платять стільки, що вистачає на авто й на квартиру, а ще у нас є спортзал та оплачені щоквартальні візити до докторки Форнам. По суті, я аналізую послідовності {6}. Деякі з них мають химерні назви, й іншим людям їх важко розгледіти, але мені завжди легко вдавалось їх знаходити. Потрібно тільки навчитися пояснювати їх так, щоб інші розуміли, що я маю на увазі.

Надіваю навушники й обираю музику. Шуберт для поточного проекту занадто вигадливий. А от Бах — саме те: послідовності його ритміки перегукуються з послідовностями візуальних структур, які я аналізую. Я даю тій ділянці свідомості, яка знаходить і генерує послідовності, зануритися в роботу. Відчувається так, ніби кристали льоду проростають на гладіні водостою: тонкі льодяні пасма тягнуться, розгалужуються, знов розгалужуються, переплітаються. А мені треба лише пильнувати, аби структури лишалися симетричними чи асиметричними, залежно від вимог техзавдання. Цього разу рекурсія стає щільнішою, ніж зазвичай, і постає переді мною нашаруваннями фрактальних наростів, що складаються в голчасту сферу.

Коли контури починають плисти перед очима, я стріплююся й відкидаюся на спинку крісла. Виявляється, минуло п'ять годин. Я

навіть не помітив. Роздратування після докторки Форнам зникло, і в голові прояснилось. Буває, що після зустрічей із нею я ще пару днів не здатен працювати, та цього разу стрибки допомогли відновити внутрішню рівновагу. Над моїм робочим столом на вентиляційній решітці повільно крутиться іграшковий вітрячок. Я дмухаю — і за кілька митей, точніше через 1,3 секунди, він розкручується швидше й блискотить фіолетово-сріблястим. Вмикаю поворотний вентилятор, щоб усі вітрячки та спіралі, розвішані в кабінеті, розкрутилися й наповнили простір блиском.

Щойно все навколо починає мерехтити, із коридору долітає голос Бейлі: «Хтось хоче на піцу?» Я зголоднів. Шлунок бурчить. Раптом відчуваю всі офісні запахи: паперу, комп'ютера, килима, металу / пластику / пилу / мийного засобу й себе самого. Я вмикаю вентилятор, кидаю останній погляд на цю мерехтливу коловерт і виходжу в коридор. Одного короткого погляду на обличчя друзів досить, щоб зрозуміти, хто піде, а хто ні. Нам не потрібно нічого обговорювати. Ми й так розуміємо одне одного.

Заходимо в піцерію близько дев'ятої: Лінда, Бейлі, Ерік, Дейл, Кемерон та я.

Чуй теж зголоднів, але за столом у піцерії поміщаються лише шестеро. Чуй розуміє. Я б теж зрозумів, якби він чи інші зголосилися б раніше за мене. Я не хотів би приходити й сідати за інший столик, тому знаю, що й Чуй не прийде, і нам не доведеться тиснитись за нашим столом. Торік новий менеджер цього не втямив. Усе намагався зібрати нас на спільну вечерю й кожного разу розсаджував інакше. «Та не будьте ви такими заскнілими», — казав. Та щойно він відвертався, ми повертались на свої місця, туди, де нам комфортно. У Дейла сіпається повіка, що дратує Лінду, тому вона сідає так, щоб цього не бачити. А мені воно здається кумедним, я люблю спостерігати, тож сідаю зліва від Дейла — так виглядає, ніби він мені підморгує.

Люди, що працюють тут, знають нас. Навіть коли відвідувачі в ресторани занадто пильно стежать за тим, як ми рухаємося, говоримо чи мовчимо, працівники тут ніколи не дивляться на нас тим непривітним поглядом, що виразно промовляє: «Вам тут не місце». Його я неодноразово бачив в інших місцях. Лінда просто показує на те, що хоче, а інколи спершу записує, і ніхто не докучає їй зайвими запитаннями.

Сьогодні наш улюблений столик стоїть неприбраний. Мені майже несила дивитися на п'ять брудних тарілок і таць для піци. Мене нудить від самої думки про розмазаний соус та сир і розкришену скоринку, а непарна кількість тільки погіршує відчуття. Праворуч є вільний столик, але ми його не любимо. Він біля проходу до вбиральень, і надто багато людей товчуться у нас за спинами.

Ми терпляче чекаємо, доки «Вас вітає Сильвія» (так написано в неї на бейджі, ніби вона річ з етикеткою, а не жива людина) кличе когось із персоналу, щоб прибрали наш столик. Мені вона подобається, і доки не гляну на її бейдж, пам'ятаю: її треба називати просто Сильвією, без оцього «Вас вітає». «Вас вітає Сильвія» завжди нам усміхається й намагається допомогти. «Вас вітає Джин» — причина, з якої ми не приходимо сюди по четвергах, коли вона на зміні. «Вас вітає Джин» нас не терпить і, щойно бачить, щоразу сердито бурмоче собі під ніс. Іноді хтось із нас забігає забрати замовлення для всіх. Востаннє, коли замовлення забирав я й уже відходив від каси, «Вас вітає Джин» сказала одному з кухарів: «Добре хоч, що він не притяг сюди весь той цирк недолюдків». Вона знала, що я почув. Вона хотіла, щоб я почув. Вона єдина нам дошкуляє.

Та сьогодні на зміні «Вас вітає Сильвія» і Тайрі, що збирає тарілки та брудні ножі з виделками так, ніби зовсім не бентежиться. Тайрі не носить бейджа, він просто прибирає столи. Ми знаємо, що

він — Тайрі, бо чули, що інші його так кличуть. Коли я вперше звернувся до нього на ім'я, він здригнувся й трохи злякався, але тепер він нас упізнає, хоч і не пам'ятає наших імен.

Тайрі каже: «Ще хвилиночка», — і кидає на нас побіжний погляд. Запитує: «Як у вас справи?» Кемерон відповідає: «Добре», — й легенько перекочується з п'ят на носки. Він завжди отак трохи гойдається, але сьогодні темп швидший, ніж зазвичай.

Я дивлюся на неонову вивіску з рекламою пива, що блимає у вікні. Три сегменти спалахують по черзі: червоний, зелений, синій посередині — і все гасне. Блим — червоний, блим — зелений, блим — синій. Потім одночасно загораються червоний/зелений/синій, усе гасне, усе спалахує, гасне й починається спочатку. Послідовність дуже проста, а самі кольори не надто гарні: червоний і зелений, як на мене, занадто віддають у помаранчевий, зате синій доволі симпатичний. І все ж це послідовність, а за ними завжди цікаво спостерігати.

«Ваш столик готовий», — каже «Вас вітає Сильвія», і я силкуюся не здригнутись, коли переводжу погляд із вивіски на неї.

Ми розходимось навколо столу і займаємо свої звичні місця. Замовляємо те, що й завжди, тому багато часу це не забирає. Чекаємо на їжу мовчки, бо кожен із нас по-своєму пристосовується до середовища. Після візиту до докторки Форнам я помічаю деталі цього процесу гостріше, ніж зазвичай. Лінда відбиває по опуклості ложки пальцями складний ритм, який так само потішив би математика, як тішить її. Я краєм ока стежу за неоновною вивіскою. Те саме робить і Дейл. Кемерон підкидає маленькі пластикові кості, які носить у кишені. Майже непомітно для сторонніх, але я бачу, як ритмічно тремтить його рукав. Бейлі теж дивиться на вивіску. Ерік дістає свою багатобарвну автоматичну ручку й виводить на паперовій серветці крихітні геометричні візерунки: спершу червоним, потім фіолетовим, потім синім, потім зеленим, потім

жовтим, потім помаранчевим і знов червоним. Йому подобається, коли їжу подають саме тоді, коли він закінчує послідовність кольорів.

Цього разу напої приносять, коли він на жовтому, а їжу — на помаранчевому. Обличчя в нього розслабляється.

Нам не можна обговорювати проєкт поза кампусом. Та наприкінці вечері Кемерон усе ще погойдується на стільці, аж кипить від потреби поділитися, як він розв'язав задачу. Я роззираюсь. Поруч тільки вільні столики. «Линь», — кажу я. «Линь» означає «можеш починати» нашою таємною мовою. Нам не годиться послуговуватись таємною мовою, і ніхто не подумав би, що ми на таке здатні, але ми здатні. Багато людей послуговуються таємною мовою, просто не здогадуються. Вони називають її жаргоном чи сленгом, але це таки таємна мова: спосіб відрізнити, хто належить до спільноти, а хто — ні.

Кемерон витягає з кишені аркуш і розгортає його. Нам не годиться виносити папери з офісу, бо ж раптом хтось сторонній до них добереться, але ми виносимо. Іноді говорити важко, набагато легше щось записати або намалювати.

Я впізнаю ті химерні завитки, які Кемерон завжди зображає у кутках своїх малюнків. Він любить аніме. Так само легко я впізнаю послідовності, які він поєднав через часткову рекурсію: в них відчувається та сама стримана витонченість, що й у більшості його розв'язків. Ми всі дивимося на малюнок і киваємо.

— Гарно, — каже Лінда. Її руки злегка сіпаються. У кампусі вона б уже розмахувала ними на повну, але тут стримується.

— Так, — каже Кемерон і складає аркуш.

Я знаю, що така коротка розмова не задовольнила б докторку Форнам. Вона б хотіла, щоб Кемерон пояснив свій малюнок, навіть якщо нам і так усе зрозуміло. Вона б хотіла, щоб ми ставили запитання, коментували, обговорювали. Та нема чого

обговорювати: всім нам зрозуміло, в чому полягала задача й що розв'язок Кемерона бездоганний в усіх значеннях. Усе інше — пусті балачки. А ми можемо обійтися й без них.

• • •

Далі — у повній книжці «Швидкість темряви».

nashaknyga.com.ua